JAZZ OP POPPODIA: EEN POSITIEF GELUID

Een onderzoek naar de mogelijkheden voor jazz op Nederlandse poppodia anno 2008

Sophie Blussé
Muziek Centrum Nederland
September 2008

Art is making something out of nothing and selling it

Frank Zappa

Inhoudsopgave

1 INLEIDING **3**

2 ONDERZOEK **4**

3 SAMENVATTING **5**

4 RESULTATEN **6**

4.1 Pop versus jazz: een schets van twee (podium)circuits 6
4.2 Het moderne poppodium 7
4.3 Opvattingen over jazz 8
4.4 Jazzbeleid, -programmering en -promotie 9
4.5 Knelpunten en mogelijkheden 11
4.6 Toelichting inventarisatie 13

5 CONCLUSIE **14**

6 AANBEVELINGEN **16**

Bijlage 1 Onderzoeksgroep 18
Bijlage 2 Overige geïnterviewden/betrokkenen 19
Bijlage 3 Paneldiscussies over jazzprogrammering op poppodia 20
Bijlage 4 Inventarisatie jazzprogrammering (01-09-2007 t/m 01-09-2008) 21

© Muziek Centrum Nederland 2008

1 Inleiding

Als we het hebben over jazz in Nederland, is men het erover eens dat er een enorme discrepantie is ontstaan tussen het aantal jazzpodia en het aanbod. Nagenoeg alle Nederlandse conservatoria bieden jazzonderwijs, dat internationaal hoge ogen gooit. Het aantal jazzmuzikanten groeit, het aantal jazzpodia groeit niet.

Jonge jazzmuzikanten alsook de gevestigde orde beschouwen het 'rondje jazzpodia' in Nederland steeds minder als hun belangrijkste markt. Velen zoeken hun heil in het buitenland. En binnen de grenzen staat jazz sinds enige tijd - in navolging van het succes van het Nederlands Impresariaat in de jaren '90 - op het programma van de theaters dankzij Stichting Jazz Impuls. Maar steeds vaker staan ook de poppodia op het verlanglijstje en dat heeft niet in de laatste plaats te maken met de muziek van de jonge *jazzo's* die nadrukkelijk de oversteek naar popstromingen maken en waarbij sommigen zelfs zo ver gaan die crossover 'Dutch Nu-Jazz' te noemen. Jazz waar je in ieder geval niet meer zwijgend bij in een stoel wilt blijven zitten.

Elders in het muziekcircuit ontwikkelen zich misschien mogelijkheden. Feit is dat steeds meer poppodia open staan voor een bredere programmering dan alleen popmuziek. We zien dat door een gevolg van strengere wetgeving, die gepaard gaat met een ware nieuwbouwrage, poppodia veel beter geoutilleerd zijn dan voorheen en daarmee in staat zijn die bredere programmering te huisvesten. Kleinschalige producties op andere gebieden dan alleen pop staan steeds vaker op het menu. Het poppodium 'oude stijl' begint langzaam te verdwijnen. Niet alleen de jongeren moeten bezig worden gehouden, ook andere leeftijd- en bevolkingsgroepen moeten tegenwoordig aan hun trekken komen in een popzaal. De popmuziek zelf is immers ook de 50 gepasseerd!

Is jazz op de poppodia dan niet een *match made in heaven*?

Momenteel is er inderdaad sprake van een aantal succesvolle (pop)jazz acts dat zijn bestaansrecht op de poppodia meer dan ooit bewijst. En dat is misschien ook wel een gevolg van de internationale tendens van de afgelopen jaren: jazz is hip. Van jonge crooners die het traditionele repertoire brengen tot allerlei jazzinvloeden, hoorbaar in tal van hedendaagse popstromingen, van commercieel tot underground, van MTV tot You Tube of My Space: jazz en vooral *jazzy* muziek is aantrekkelijk.

Echter, zijn de poppodia een realistische 'nieuwe markt' voor jazz in al zijn gedaantes? Vormt de succesvolle popjazz of *jazzy* pop een brug naar een spannende jazzprogrammering in de popsector? Of is er sprake van een hype? Kortom: wat er is aan de hand, wat zijn de mogelijkheden en waar wringt de schoen?

Deze vragen heb ik voorgelegd aan vijftien programmeurs van poppodia en naar aanleiding daarvan ben ik tot een aantal conclusies en aanbevelingen gekomen. Daarnaast hebben ook gesprekken met andere betrokkenen, zowel uit de jazz- als popscene, bijgedragen aan dit onderzoek, evenals de paneldiscussies die dit jaar plaatsvonden op de Dag van de Nederlandse Jazz en het Congres van de Vereniging van Nederlandse Poppodia en -Festivals.

Dank aan alle geïnterviewden en betrokkenen voor hun medewerking.

Sophie Blussé,
Muziek Centrum Nederland, september 2008

© Muziek Centrum Nederland 2008

2 Onderzoek

Vraagstelling en deelnemers
De volgende vraag staat centraal: vormen de poppodia een serieuze markt voor jazz? Waar liggen mogelijkheden, wat zijn de knelpunten? Alvorens in te zoomen op de ervaringen en visie van de poppodia, wordt een schets van het pop(podium)circuit en jazz(podium)circuit gegeven.

Aan de hand van concertagenda's van poppodia en van jazzgroepen, is bestudeerd wat er aan jazz geprogrammeerd staat op de poppodia. Vervolgens zijn, mede naar aanleiding van suggesties van de Vereniging van Nederlandse Poppodia en -Festivals (VNPF) programmeurs van vijftien verschillende poppodia benaderd: van moderne poptempels tot zalen in de oorspronkelijke huisvesting, van podia met een breed aanbod tot podia met een nadrukkelijk popprogramma, in grote en kleinere gemeentes, in de Randstad en daarbuiten (bijlage 1). Ook zijn verkenningsgesprekken gevoerd met enkele popdeskundigen en jazzartiesten, -boekers en -labelmanagers die reeds actief zijn in de popsector (bijlage 2). De paneldiscussies op de Dag van de Nederlandse Jazz en het Congres van de VNPF (bijlage 3) hebben verdere verdieping tot gevolg gehad en een draagvlak voor volgende stappen gecreëerd.

Inventarisatie jazzprogrammering
Als onderdeel van dit onderzoek is de jazzprogrammering van de betreffende vijftien poppodia over het seizoen 2007-2008 in kaart gebracht (bijlage 4). De namen van de jazzacts en het aantal concerten zijn geïnventariseerd. Echter, feit is dat niet alleen het genre jazz de breedte in is gegaan, maar ook het gebruik van de term jazz. In de gesprekken met de programmeurs ontstond dan ook regelmatig discussie: zo werd een artiest als jazz bestempeld omdat hij op North Sea Jazz optrad, of omdat een trompet deel uitmaakte van de bezetting. En niet zelden afficheert de artiest zichzelf als jazz, omdat jazz nu hip is. Zoals Eva Kieboom, zangeres van de 'Brazilian Jazz 'n Grooves'-groep Sensuàl, verwoordde: "Mensen staan open voor wat nu jazz wordt genoemd, we zouden gek zijn als we daar niet op mee zouden liften."[1] De uitspraak van Alexander Beets, organisator van de jaarlijkse Dag van de Nederlandse Jazz, een initiatief van Buma Cultuur, zegt eigenlijk genoeg: "Als u vindt dat het jazz is, vinden wij het ook."[2]

Daarop voortbordurend zijn in het overzicht àlle door de programmeurs tot jazz bestempelde acts/concerten meegenomen. Het komt voor dat een act door de ene programmeur wel tot jazz is gerekend en door de ander niet. Alleen in het eerste geval is de act/het concert in de inventarisatie beland. Internationale namen staan niet in de inventarisatie, het aantal concerten is wel bekend. Vervolgens is een verdeling gemaakt in drie stijlindicaties om inzichtelijk te maken wat neigt naar oorspronkelijke, pure jazz en waar sprake is van crossover, jazzgerelateerde acts: (1) 'pure' jazz: zo goed als alle jazzingrediënten aanwezig, (ook) te vinden op de jazzpodia; (2) crossover jazz: uitgangspunt is jazz, in combinatie met (een) andere genre(s), (ook) te vinden op de jazzpodia; (3) jazz invloed: *jazzy*, maar een ander genre voert de hoofdmoot, doorgaans niet op de jazzpodia. Nota bene: dit zijn géén muziekwetenschappelijke stijldefinities.

De inventarisatie is gemaakt aan de hand van gegevens van de programmeurs, online concertagenda's en www.musicfrom.nl. Jazzconcerten die deel uitmaken van een festival of evenement, georganiseerd en/of geprogrammeerd door een andere organisatie, staan ook in het overzicht. De kans bestaat dat het overzicht niet helemaal compleet is.

Terminologie
Met een 'jazzact' wordt bedoeld een jazzartiest of -groep, al of niet jazzgerelateerd. Met 'theaters' wordt bedoeld theaters en schouwburgen. Met een 'programmeur' wordt bedoeld de programmeur van het poppodium. Met 'popjazz' wordt bedoeld een mix van jazz met popliedjes.

[1] Metro, 10 april 2008
[2] Volkskrant, 10 mei 2007

© Muziek Centrum Nederland 2008

3 Samenvatting

De discrepantie tussen het kleine aantal jazzpodia en het enorme jazzaanbod heeft tot gevolg dat Nederlandse jazzmuzikanten hun pijlen richten op podia met een brede programmering, waaronder de poppodia. Publieksonderzoeken en kerngegevens wijzen uit dat poppodia alsmede het publiek van poppodia steeds meer de breedte opzoeken. Veel moderne poppodia zijn ook beter geoutilleerd om andere genres dan alleen pop te huisvesten.

Twee derde van de vijftien betrokken popprogrammeurs (de onderzoeksgroep) is *jazzminded* wat zijn poppodium betreft. Er klinkt een positief geluid ten aanzien van het genre: jazz is hip, verrassend, inspirerend, *open minded*, een aantrekkelijke niche. Ónaantrekkelijk is ontoegankelijke jazz en het imago van de (gesubsidieerde) jazzscene: gesloten, elitair, oubollig. Twee uitersten: van hippe jazz voor het jonge, grotere publiek tot traditionele of experimentele jazz voor een hoog opgeleid, ouder en/of kleiner publiek.

De onderzoeksgroep valt wat jazzprogrammering betreft in drie groepen uiteen. Grofweg één derde is actief: dit zijn (deels jonge) podia, die pionieren op het gebied van jazz, die zij in de volle breedte aanbieden. Eén derde is semi-actief: er is sprake van een zekere traditie met jazzprogrammering en/of welwillende programmeurs. Eén derde tenslotte programmeert hoofdzakelijk pop.

Er zijn slechts twee boekingskantoren met respectievelijk internationaal en jazzgerelateerd aanbod, waarmee de onderzoeksgroep zaken doet en een vaste relatie heeft opgebouwd. Het zicht op en netwerk met het gros van het Nederlands jazzaanbod laat nog te wensen over.

De inventarisatie van de jazzconcerten 2007-2008 laat het volgende zien: ongeveer 5% van de jaarprogrammering bestaat uit jazz, waarvan 1% internationaal is en 0,4 popmuziek met jazzinvloeden. Resteert 3,6% Nederlandse jazzgerelateerde acts, waarvan 1% (overwegend) pure jazz. Het meeste succes wordt geboekt in de crossover hoek: dance *(club) nights* en crossovers met pop/wereldmuziek. Naarmate de programmering meer naar pure jazz neigt, kampen de (actieve) poppodia met tegenvallende bezoekersaantallen.

Knelpunten die de onderzoeksgroep ten laste van de jazz legt zijn: te hoge gagenormen, gebrek aan visie/marketing en *band commitment*, met als gevolg lage publieksopkomst en weinig zicht op aanbod. Punten die te herleiden zijn naar het verleden: terwijl de popmuziek vanaf eind jaren ’60 opbloeit en het poppodiumcircuit uit zijn voegen barst, wordt jazz geleidelijk een gesubsidieerde en geïnstitutionaliseerde kunstvorm.

In aanvulling op het aanpakken van de knelpunten, ziet de onderzoeksgroep ook mogelijkheden voor jazzprogrammering in: collectieve promotie, creatief programmeren van jazz, meer crossovers met dance en pop, actief inzetten van muziekscholen en productiehuizen, en extra financiering/subsidiëring voor speciale projecten.

Zolang jazz duur en te vrijblijvend is, weinig promotiemogelijkheden biedt en een kleine doelgroep houdt, is het voor een poppodium niet interessant om in te investeren. Laat staan als het ook nog ongrijpbare muziek is. Maar ook is geconstateerd dat jazz een brede markt kán dienen, live op zijn best is, juist nú erg hip is en een aantal zeer succesvolle ambassadeurs in het popcircuit heeft rondlopen. Kortom: de deur staat open voor jazz, maar men moet met de knelpunten (en mogelijkheden) aan de slag. Als de aansluiting tussen het jazzaanbod en de popprogrammeurs is verbeterd, dienen zich meer kansen aan. Maar pas zodra een ‘vraag’ is gecreëerd en publiek wordt opgebouwd, kan men spreken van poppodia als serieuze markt voor jazz, of beter gezegd: dan is jazz serieus aanbod voor de poppodia.

De aanbevelingen naar aanleiding van dit onderzoek richten zich op (1) het vergroten van het zicht op het aanbod, (2) het aanjagen van initiatieven tot nieuwe schakels (3) ontwikkeling binnen de jazz- (en pop)sector (4) ontwikkeling van een marktvraag en (5) lokaal aanbod.

© Muziek Centrum Nederland 2008

4 Resultaten

4.1 Pop versus jazz: een schets van twee (podium)circuits

Het poppodium[3]
Nederland kent in vergelijking met de omringende landen een volstrekt uniek circuit van poppodia. Nergens anders is de podiumdichtheid zo groot. In 1968 worden de eerste poppodia geopend, Paradiso en Fantasio in Amsterdam. Anno 2008 telt de Vereniging van Nederlandse Poppodia en -Festivals (VNPF) 80 leden, waarvan 59 podia en 21 festivals. Daarnaast bestaan enkele actieve poppodia die geen lid zijn van de VNPF.

Nederland neemt ook een unieke positie in als het gaat om 'poparchitectuur'. Waar het clubcircuit tot de helft van de jaren '90 bestond uit zalen in een oude fabriek, een verbouwde boerderij, een leegstaande kerk, een bioscoop, een kelder of een school, zijn sindsdien in allerlei steden, dankzij betrokken gemeentebesturen, ware poptempels verschenen op prominente locaties, ontworpen door architecten van naam. Deze nieuwbouwexplosie heeft als startpunt 1998, wanneer in Tilburg Popcentrum 013 zijn deuren opent.

Laten we vooropstellen: jazzprogrammering op de poppodia is niet nieuw. Er zijn voorbeelden van poppodia die in de vroege popjaren, eind jaren '60, jazz programmeren. Niet alleen teert de jazz dan nog op de nadagen van zijn bloeiperiode, het genre past ook in de visie van de jonge poppodia, de zogenaamde Provadya-formule, een unieke mix van muziek, performances, optredens van schrijvers en films: "Klups waar Nederlandse groepen hun muziek niet aan de gemiddelde smaak van het publiek hoeven aan te passen, maar waar van hen verwacht wordt dat ze nieuwe muziek voortbrengen."[4] Ook in de decennia die volgen blijft een aantal poppodia jazz in het programma-aanbod betrekken. Maar het staat in geen verhouding tot de opmars van de popmuziek, waarbij door de voordurende vernieuwing constant talloze nieuwe genres ontstaan met nieuwe publieksgroepen en er sprake is van een continue toename van publiek.

Het jazzpodium[5]
In 1920 doet de jazz als dansmuziek zijn intrede in Nederland. Maar pas na de Tweede Wereldoorlog komt het clubcircuit goed op gang. De oprichting van de Haagse Dutch Swing College Club in 1946 is het startsein voor de geboorte van een groot aantal jazzclubs. Mede door de bloei van de popmuziek komt de jazz in de jaren '60 echter in moeilijker vaarwater. Ook ontwikkelingen binnen het genre, de free jazz, en in het bijzonder de eigenzinnige improvisatiemuziek in Nederland, hebben tot gevolg dat jazz steeds minder het grote publiek aanspreekt. Het aantal actieve jazzclubs neemt af.

Vanaf 1974, het jaar dat het Bimhuis zijn deuren opent, wordt jazz voor het eerst mondjesmaat door de overheid gesubsidieerd. De Stichting Jazz en Geïmproviseerde Muziek in Nederland (SJIN) voorziet in de aanvullende honorering bij optredens op weinig kapitaalkrachtige podia. Dit heeft tot gevolg dat er jazzconcerten op tal van podia en caféachtige locaties plaatsvinden. Precieze aantallen zijn niet bekend, sommige bronnen spreken van tenminste 120 podia. Door de subsidie spelen jazzmuzikanten voor redelijke gages, zij verdienen de zogenaamde BIM norm, een minimumhonorering in het leven geroepen door de in 1971 opgerichte Beroepsvereniging van Improviserende Musici, hetzelfde jaar waarin het conservatorium van Zwolle het spits afbijt met structureel jazzonderwijs.

Mid-jaren '90 vindt er een cultuurpolitieke omslag plaats. In het kader van professionalisering verlegt het cultuurbeleid de focus naar 'kernpodia'. De aanbodsubsidies van de SJIN maken plaats voor afnamesubsidies, waarbij de podia en niet meer de artiest, subsidie ontvangen ter ondersteuning van de programmering. Als gevolg daarvan houden talloze overige 'podia' het voor gezien. Of daarmee ook het aantal jazzconcerten is afgenomen is niet gezegd: de kernpodia worden namelijk in staat gesteld om meer concerten te programmeren. Ook hier geldt: exacte gegevens zijn niet voorhanden en de meningen hierover zijn - dientengevolge - verdeeld.

In 2008 zijn 35 jazzpodia verenigd in de VIP, de Vereniging van Jazz en Improvisatiemuziek Podia. Daarnaast bestaan nog enkele jazzpodia die geen lid zijn van de VIP. Tenslotte nemen ook zo'n 40 theaters jaarlijks een aandeel jazzconcerten voor hun rekening.

Kortom, terwijl de popmuziek in de jaren '60 opbloeit en het poppodiumcircuit uit zijn voegen barst, wordt jazz geleidelijk een gesubsidieerde en geïnstitutionaliseerde kunstvorm met een live circuit

[3] Hey Ho Let's Go! Poppodia in Nederland. O.a. Allard Jolles, Jaap van Beusekom, NAi Uitgevers, 2007
[4] Hitweek/Witheek, 3e jaargang, no. 27, 1968
[5] www.jazzarchief.nl/geschiedenis

© Muziek Centrum Nederland 2008

op vele kleine podia. Maar dat aantal daalt mid-jaren ’90 op hetzelfde moment als de eerste paal voor Popcentrum 013 de nieuwbouwrage in het popcircuit inluidt. Het oorspronkelijke publiek van de pop is inmiddels ouder geworden, en dat van de jazz nog ouder. Maar het voornaamste verschil is dat de pop door de jaren heen nieuwe liefhebbers heeft gekregen en jazz steeds gespecialiseerder is geworden.

4.2 Het moderne poppodium

Het gebouw

Het boek Hey, Ho, Let’s Go, Poppodia in Nederland[6] belicht de manier waarop er de laatste jaren gewerkt is aan gebouwen voor popmuziek en waar een architect rekening mee dient te houden. Want waar het voorheen mogelijk was een popzaal te runnen in bijvoorbeeld een oude school, zijn er nu allerlei regels waaraan een poppodium moet voldoen. Regel één: het voorkomen van geluidsoverlast, misschien wel de belangrijke oorzaak waarom er de laatste tien jaar überhaupt zoveel nieuwbouw is gerealiseerd. Een ander *hot item* is Arbowetgeving, de veiligheid van bezoekers en personeel. Daarnaast is de groei van het aanbod en de groei van het publiek een reden om tot nieuwbouw over te gaan. Zo is bij veel nieuwe gebouwen de wens ingewilligd een grote én een kleine zaal onafhankelijk van elkaar te kunnen exploiteren. Maar ook het publiek heeft andere wensen: behalve jongeren bestaat dat uit mensen die samen met de popmuziek ouder zijn geworden en meer comfort eisen. En tenslotte lijkt het publiek zich tegenwoordig niet meer aan één muziekstijl te verbinden.

Kortom: het moderne poppodium is niet meer alleen voorbehouden aan jong publiek. Evenmin is het poppodium alleen nog maar voorbehouden aan popmuziek. Sterker nog, de popmuziek zelf is ook niet meer alleen voorbehouden aan de poppodia, getuige onder meer de theatertournees van verscheidene popartiesten.

Andersoortig aanbod en bijzondere producties

In 2006 heeft de VNPF ‘Special FX’, later getiteld ‘Glued’, geïnitieerd, een project ter bevordering van programmering van bijzondere producties op poppodia.[7] Onder bijzondere producties wordt verstaan andersoortig aanbod: jazz, klassieke muziek, theater, cabaret, poetry, literatuur, comedy, beeldende kunst, dans, multi-media en crossovers hiervan. Het projectplan is mede tot stand gekomen naar aanleiding van een publieksonderzoek onder poppodia uit 2004 en de kerngegevens van de VNPF uit hetzelfde jaar. Het project loopt nog steeds.

Een aantal aspecten van Glued is interessant in verband met dit onderzoek. Allereerst bevestigt en sluit het plan aan op de ontwikkeling dat poppodia de laatste jaren steeds meer buiten hun eigen *core-business*, de popmuziek, om programmeren en zich op bijzondere producties richten. “Een verklaring hiervoor ligt in het feit dat popmuziek in de loop der jaren haar invloed heeft gehad op andere kunstdisciplines en bovendien door de gevestigde kunsten betrokken wordt in hun programmering,” aldus de VNPF in de uiteenzetting over het project. Ook blijkt uit evaluaties van poppodia dat bijzondere producties nieuw en enthousiast publiek van verschillende leeftijden trekken. Het publieksonderzoek laat zien dat 33% van het publiek dat poppodia bezoekt interesse heeft in bijzondere producties. Van deze 33% geeft 19% aan méér bijzondere producties op de poppodia te willen dan aangeboden wordt.[8] Vandaar dus: Glued.

De verzameltermen ‘bijzondere producties’ en ‘andersoortig aanbod’ zijn natuurlijk erg breed en hoeveel procent van die 33% expliciet belangstelling heeft voor jazz is niet bekend. Maar er is wel een indicatie van een marktvraag geconstateerd. Bovendien, de kerngegevens van de VNPF laten het volgende zien: in 2004 bestond 22% van de kernactiviteiten van de poppodia uit bijzondere producties. In 2006 is het aandeel andersoortig aanbod gestegen naar 34%.[9]

Profiel van de onderzoeksgroep

Van de vijftien poppodia die bij dit onderzoek betrokken zijn, huizen er zes in gloednieuwe gebouwen, zullen er twee in de komende jaren hun intrek nemen in een nieuw onderkomen en zijn

[6] Hey Ho Let’s Go! Poppodia in Nederland. O.a. Allard Jolles, Jaap van Beusekom, NAi Uitgevers, 2007

[7] Projectplan Special FX. Loes Wagenmaker, VNPF, 2006

[8] Het poppublieк anno 2004. Letty Ranshuysen, 2005

[9] In-sight poppodia 2004. VNPF, 2005 en In-sight poppodia 2006. VNPF, 2007

© Muziek Centrum Nederland 2008

drie podia zo ingrijpend verbouwd en gemoderniseerd, dat zij ook onder het kopje nieuwbouw vallen. Bij de resterende vier zalen is sprake geweest van 'groot onderhoud', maar zij opereren vanuit de 'ouderwetse', oorspronkelijke huisvesting.

Het merendeel van de programmeurs geeft aan een brede programmering na te streven die verder gaat dan pop. Soms zegt de naam van het podium al genoeg: 'Pop en Cultuurpodium', 'Nachttheater', 'Podium voor Pop Cultuur en Media', 'Cultureel Podium'. Ook op websites is terug te lezen wat podia zich ten doel stellen: termen als 'eigentijdse podiumkunsten', 'breed en gevarieerd', 'actuele cultuur', 'integratie en bevordering van theater, kunst en muziek', 'grensverleggende programmering op het gebied van kunst en cultuur' passeren de revue. Soms wordt een hele reeks muziekstijlen opgesomd, die de breedte van het aanbod illustreert. Vier programmeurs geven expliciet aan dat zij wél binnen de grenzen van de popmuziek blijven, daarbij opmerkende dat die grenzen wel enorm vervagen. Ouderwetse huisvesting speelt in hun beleid geen enkele rol: in twee gevallen is juist sprake van nieuwbouw.

In de programmering van de vijftien poppodia wordt doorgaans het lokale aanbod niet overgeslagen. Eén derde van de podia heeft oefenruimtes en soms een studio in huis en heeft daarmee een directe lijn met de plaatselijke popscene. En anders is er wel samenwerking of op zijn minst contact met plaatselijke muziekscholen en popcollectieven.

Jongeren blijven de voornaamste doelgroep van de poppodia, maar met de bredere programmering worden andere doelgroepen, in andere leeftijdscategorieën, van harte welkom geheten. Nieuw, divers, breder publiek wordt geleidelijk opgebouwd, soms kinderen en ouderen incluis. Enkele podia hebben vanuit de traditie een genreoverschrijdend en/of multidisciplinair aanbod (Provadya) en daarmee is altijd al een bredere doelgroep bediend.

4.3 Opvattingen over jazz

Het genre

Wat is jazz? meerdere programmeurs beantwoorden die vraag met 'muzikantenmuziek': jazz heeft volgens hen een hoog instapniveau, is kleinschalig en voor liefhebbers. Meer muziekinhoudelijk lichten de programmeurs toe dat jazz gaat over terugkerende thema's, improvisatie, virtuositeit en vernieuwing. Een genre waar men veel minder gebonden is aan regels dan andere genres. En jazz is een genre dat inmiddels heel breed is geworden. De programmeurs delen het in categorieën in, of liever gezegd uitersten: van *high brow* jazz (andere gebruikte termen: sjiek, swing, *slow jazz*) en experimentele jazz (piep knor, impro) tot popjazz of jazzpop. En dan zit daar nog van alles tussen in. Eén programmeur merkt op dat jazz net zo'n verzamelnaam is geworden als pop.

Op de vraag wat men aantrekkelijk vindt aan jazz wordt niet terughoudend gereageerd: jazz wordt door het gros van de programmeurs beschouwd als een hype-gevoelige, actuele stroming: jazz is hip. De muziek is expressief, interessant, fris, zoekt grenzen op en staat open voor crossovers naar andere muziek: jazz is *open minded*. Voor sommigen zit de kracht van jazz in het live concert: juist die muzikale vrijheid heeft tot gevolg dat geen enkel concert hetzelfde is: jazz verrast. Anderen benadrukken, dat het feit, dat jazz niet commercieel is en niet op iedere straathoek te vinden is, het juist zo aantrekkelijk maakt: jazz is een niche. Weer anderen prijzen jazz vanwege de *attitude* die het genre heeft én geeft: jazz inspireert.

Onaantrekkelijk is jazz die ontoegankelijk is, aldus meerdere programmeurs. Muziek die zij omschrijven als neurotisch, nerveus en piep knor. Ook het 'wereldje van de jazz' maakt minder positieve reacties los: gesloten, elitair, oubollig. En de jazz krijgt niet zelden het verwijt 'aan het subsidie-infuus te liggen'. Kortom: jazz heeft ook te kampen met een negatief imago.

De jazzmuzikant versus de popmuzikant

De vergelijking met de pop is snel gemaakt. Allereerst wordt jazz ten opzichte van pop beschouwd als duur. Jazzmuzikanten gaan naar hun werk, want ze hebben er immers een conservatoriumopleiding voor gedaan, terwijl voor popmuzikanten de muziek een uit de hand gelopen hobby is en het in eerste instantie gaat om *exposure*, om publieksopbouw. Maar ook eisen op andere vlakken liggen bij de jazz hoger, bijvoorbeeld ten aanzien van het geluid in de zaal of voldoende parkeerplaatsen voor alle leden van de band. Dat laatste, hoe banaal ook, illustreert een ander groot onderscheid dat door de programmeurs wordt gemaakt: in de jazz gaat het doorgaans over individuele muzikanten en in de pop over formaties, over bandjes. *Band commitment* is een groot goed bij popgroepen, waar het bij jazz vaak gelegenheidsformaties betreft, geïnitieerd en geleid door en vaak vernoemd naar de bandleider. In de communicatie treft men dan ook altijd de complete bezetting aan, sterker nog, die kan nog van pas komen bij de promotie

© Muziek Centrum Nederland 2008

van het concert. Bij popacts gaat het om de groep, of om de zanger(es): dus niet het Huub van der Lubbe Quintet *featuring*....., maar De Dijk.

Verschil in podiumpresentatie van een jazzact en popact wordt door sommige programmeurs ook breed uitgemeten: jazzmuzikanten zijn op het podium bezig met zichzelf en ín zichzelf, en niet of nauwelijks met het publiek, terwijl popmuzikanten een *performance* neerzetten en zich bewust zijn van hun publiek. Jazzmuzikanten zoeken iets anders als ze gaan optreden: ze willen iets creëren, terwijl popmuzikanten gewoon hun liedje zo vaak mogelijk willen laten horen.

Het publiek

Het jazzpubliek wordt navenant aan de genreomschrijving door de programmeurs verdeeld: de traditionele of experimentele jazz voor het oudere hoog opgeleide publiek, en jazz als mengvorm, als stijl, als ingrediënt in hedendaagse popmuziekstromingen is aantrekkelijk voor een groter en jonger publiek. Dus is het jazz of *jazzy*. Ook heerst de mening dat jazz over het algemeen niet voor iedereen is weggelegd: jazz is immers muzikantenmuziek, voor een muzikantenpubliek, kortom voor de echte liefhebber of in ieder geval voor publiek dat openstaat om verrast te worden.

Al deze opvattingen zijn natuurlijk niet op alle jazz- en popmuzikanten en groepen van toepassing, maar ze geven wel aan welk perspectief er op het genre en zijn beoefenaars rust. Sommige aspecten hiervan vinden we terug in de knelpunten en mogelijkheden, welke later aan bod zullen komen.

De helft van de programmeurs geeft aan geen liefhebber van jazzmuziek te zijn. Maar dat blijkt van geen enkele invloed op hun opvatting over jazz. Er is sprake van een overwegend positief geluid, zowel ten aanzien van het genre als ten aanzien van dit onderzoek. Men is het erover eens dat jazz een geschikte plek moet hebben. Maar zijn dat dan de poppodia?

4.4 Jazzbeleid, -programmering en -promotie

Van actieve tot passieve podia

Hoe komt de jazzprogrammering tot stand, is er sprake van een beleid? Is er expertise in huis of haalt men dat elders? Wie is de doelgroep, hoe wordt publiek bereikt? De onderzoeksgroep kan in drie categorieën worden verdeeld: actieve, semi-actieve en passieve podia.

Actieve podia (5)

Bij vijf podia kan men spreken van een actief jazzbeleid. Bij vier is sprake van nieuwbouw, de vijfde neemt volgend jaar intrek in een nieuw pand. Deze vijf podia verrichten inspanningen om jazz een vaste plek te geven in de programmering, van succesvolle popjazz tot pure jazz. Zij streven minimaal één jazzconcert per maand na en willen publiek opbouwen. Voor alle vijf geldt dat zij zich min of meer in een pioniersfase begeven wat jazz betreft. En soms ook wat het podium zelf betreft: drie van de vijf openden hun deuren in het nieuwe millennium.

Wat de totstandkoming van de jazzprogrammering betreft - en dit geldt voor alle podia in de onderzoeksgroep - wordt zaken gedaan met twee jazzboekers die al lange tijd actief zijn in het popcircuit, te weten Mojo/North Sea Jazz en Stroom. Beide hofleveranciers worden beschouwd als vertrouwde partners die het popcircuit van binnenste buiten kennen en hun jazzacts op een 'popmanier' aan de man brengen. Mojo/NSJ boekt met name (grote) internationale jazz acts en Stroom Nederlandse crossover jazz. Daarnaast biedt ook een aantal popboekers jazzartiesten aan. Natuurlijk is er een veel groter jazzaanbod dan wat deze partners bieden. Zeker naarmate de belangstelling meer richting pure (Nederlandse) jazz neigt, verdwijnen deze partners uit beeld en hangt het af van de expertise en researchinspanningen van de programmeur en niet te vergeten de acquisitieactiviteiten van de jazzgroepen zelf.

Van de vijf podia laten vier zich adviseren door externe jazzdeskundigen, waar bij twee gevallen de pure jazz op conto van een externe programmeur wordt geschreven, respectievelijk door een externe organisatie wordt ingevuld en gepromoot. Daarnaast doen de programmeurs ook eigen research, wat zoveel inhoudt als het in de gaten houden wat de collega-programmeurs doen, alert zijn op een *buzz*, bijhouden van jazzbladen, cd- en concertrecensies, concertbezoek, nieuwe releases, programmering Bimhuis checken etc. Sites als My Space en You Tube spelen een grote rol als het gaat om het bestuderen van het aanbod.

Twee opmerkelijke situaties: bij één podium bestaat de jazzprogrammering grotendeels uit jazzconcerten van de twee 'huisbands' - wekelijks een *club night*, maandelijks een big band in concertsetting - met wisselend repertoire, met wisselende gastmuzikanten. De programmeur beschouwt zijn podium als 'kraamkamer', 'de betaalde repetitie', letterlijk gebaseerd op het *frame*

© Muziek Centrum Nederland 2008

van de succesvolle jazzgroep New Cool Collective, die jarenlang als huisband verbonden was aan verschillende poppodia. Een ander podium, overigens als enige van alle deelnemers van de onderzoeksgroep, heeft financiële ondersteuning gezocht bij het voormalige Fonds voor Podiumprogrammering en Marketing, tegenwoordig Nederlands Fonds voor de Podiumkunsten+. Dit podium ontvangt voor zijn 'Jazzclub'-concerten subsidie uit de Regeling Kleinschalige Podia. De concertserie behelst enkel pure jazz.

Semi-actieve podia (6)
Zes poppodia staan evengoed open voor jazz, maar er is geen sprake van een omlijnd jazzbeleid. De podia, gesitueerd in vier grote(re) steden en twee kleine gemeentes, zijn *jazzminded*, maar de de pioniersfase is achter de rug. Er is ervaring met het genre, formules zijn uitgeprobeerd, de een met meer, de ander met minder succes. Jazz loopt als het ware al een tijdje mee.

De vier (middel)grootstedelijke podia worden bediend en geadviseerd door de eerdergenoemde vaste jazzboekers. Hier treffen we nauwelijks pure jazz aan. Een verklaring daarvoor is dat pure jazz al te vinden is op de plaatselijke jazzpodia. Pas als een act te groot is voor de jazzclub - gemiddelde capaciteit is ca. 125 man - komt hij in aanmerking voor het poppodium. De programmering neigt dientengevolge meer naar grote (internationale) namen en jazzgerelateerde acts, waarbij de publieksopkomst een belangrijke rol speelt. Nota bene, de kleine zalen van deze podia hebben al een capaciteit van 400 man. Wat overigens niet wil zeggen dat er altijd op *safe* wordt gespeeld. Het komt voor dat op basis van vertrouwen in de vaste jazzboekers een relatief risicovolle act wordt geboekt, in samenwerking met andere podia, een mediapartner, etc. Of soms wordt een act geboekt in co-productie met de jazzclub of op basis van een exploitatiedeal met de artiest. Het risico wordt gedeeld met of ligt bij de ander. Samenwerking met jazzclubs gaat verder dan afstemming van aanbod. Tips worden uitgewisseld en voor promotionele doeleinden worden niet zelden krachten gebundeld. Drie poppodia hebben bovendien plannen om een plaatselijk jazzfestival te beginnen, samen met de jazzclubs.

De resterende poppodia uit deze groep, de twee podia in de kleine gemeentes, boeken verhoudingsgewijs minder jazzconcerten, maar wagen zich naast de grote popjazz successen aan risicovollere jazz van eigen bodem. De programmeurs hoeven behalve met de theaters geen rekening te houden met een (actieve) jazzclub. Zij worden naast de vaste jazzboekers ook gevonden door de jazzaanbieders zelf. Het feit dat beiden uitgesproken jazzliefhebber zijn en weet hebben van wat jazz op hun podium doet, zou in deze gevallen wel eens van betekenis kunnen zijn. Beiden geven aan zich extra in te zetten om de jazzconcerten tot een succes te maken.

Passieve podia (4)
Op vier middelgrote podia (waarvan twee nieuwbouw) in middelgrote gemeentes, programmeert men uitsluitend succesvolle popjazz, aangereikt via de vertrouwde jazzboekers. Jazz hóeft niet op een poppodium, is de gedachte. In één geval is het zelfs, jazz mág niet: wegens bezuinigingen is jazz geschrapt uit het aanbod.

Maar zelfs deze poppodia *pur sang* hebben meer oor naar jazz dan het bovenstaande doet vermoeden. Soms spreekt de programmering boekdelen, waaruit blijkt dat lokale jazzacts wel degelijk een kans krijgen. Ook samenwerking met andere podia in de stad maakt meer mogelijk, zo wordt duidelijk uit de plannen van een poppodium dat samen met onder meer het theater een festival organiseert waarin jazz een grote rol speelt. En weer een andere programmeur geeft aan dat nu er popjazz publiek is opgebouwd, hij nieuwsgierig is naar méér.

Promotie
Ongeacht actief of passief, popjazz of pure jazz, communiceert het gros van de podia dat het jazz programmeert. Op websites, via *direct mailings* en nieuwsbrieven wordt jazz onder de aandacht gebracht. Soms kan men 'zoeken' op het genre, al wordt jazz vaak in een adem genoemd met verwante genres zoals soul, funk en fusion. Ook voor de digitale nieuwsbrief kan men bij enkele podia aangeven voor welk genre men specifieke belangstelling heeft. Sommige programmeurs zweren bij het concept jazz, anderen laten jazzacts op eigen naam meelopen in de programmering.

De gebruikelijke vormen van concertpromotie worden ingezet: flyers, posters, (regionale) pers en radio, en specifieke jazzmedia. Zodra er extra aan de promotie moet worden getrokken, worden eventuele plaatselijke jazzclubs, instrumentenwinkels, muziekscholen en platenzaken ingeschakeld. Het principe van *cross-selling* wordt gehanteerd, door op een genre-gerelateerd concert te flyeren voor een jazzconcert of concerten te verbinden door middel van een combi-ticket.

Met name de actieve poppodia proberen nadrukkelijk nieuw (jazz)publiek op te bouwen. Deze podia trachten de functie van een jazzclub te vertolken. De concertseries, geprogrammeerd op

© Muziek Centrum Nederland 2008

zondagmiddag of maandag- of woensdagavond, worden gepromoot met titels als JazzOndag, Jazz it Up en Jazzclub. Eén podium heeft zelfs in navolging van de theaters een jaarbrochure gemaakt met alle jazzconcerten, in de veronderstelling dat jazz eigenlijk beter bij het pluchepubliek past. Dat podium beseft klaarblijkelijk niet dat juist de theaters, ondanks de prestaties van Jazz Impuls, enorm worstelen met het genre. “Noem het wereldmuziek, noem het singer-songwriter, maar noem het alsjeblieft géén jazz”, citeerde Friederike Darius, boeker van Jazz Impuls, recentelijk een theaterprogrammeur die ontevreden was over de promotiemogelijkheden van jazz.

4.5 Knelpunten en mogelijkheden

Knelpunten
Naar aanleiding van het opsporen, programmeren en promoten van Nederlandse jazzacts, komen enkele knelpunten naar voren waar de programmeurs in meer of mindere mate tegenaan lopen.

Honoraria
Wanneer er geen zaken wordt gedaan met de vertrouwde jazzboekers, maar bijvoorbeeld rechtstreeks met de artiest of manager van een jazzgroep, komen deze met andere gagenormen op de proppen dan men in de pop gewend is. Jazz is duur, roept het gros van de programmeurs. Een verklaring daarvoor is het feit dat veel jazzmuzikanten gewend zijn aan de BIM norm (zie 4.1), die momenteel Euro 295 bruto bedraagt, per musicus per concert.[10] Voor de jazzpodia is dit een geaccepteerde norm die zij mede dankzij programmeringsubsidies op tafel kunnen leggen, ongeacht het aantal betalende concertbezoekers. De poppodia daarentegen werken vanuit de te verwachten publieksaantallen, ze maken een *costing* en na aftrek van de vaste lasten blijft er een basisbedrag over voor de artiest. En dat bedrag komt, zeker zolang de band nog geen groot publiek trekt, niet eens in de buurt van de BIM norm. In geval van verlies kunnen de poppodia wel in aanmerking komen voor een tegemoetkoming dankzij het Nederlands Popmuziek Plan.[11] Het verschil in gagenorm blijkt in de praktijk tot gevolg te hebben dat jazzconcerten afketsen, ook als een partage-deal door de programmeur wordt voorgesteld.

Marketing en promotie
Jazzmuzikanten wordt door het merendeel van de programmeurs gebrek aan visie en creatief ondernemerschap toegeschreven. Er wordt geen ‘plan’ gemaakt, het ontbreekt aan enig besef van marketing, men is niet pro-actief en denkt alleen aan de korte termijn; laat staan dat er publiek wordt opgebouwd. Ook dit zou te maken kunnen hebben met de gagenorm: als het honorarium hetzelfde blijft, of er nou 25 of 250 mensen in de zaal zitten, dan neemt de prikkel af om een plan te bedenken om ‘de wereld te gaan veroveren’. De gebrekkige marketing zou ook het gevolg kunnen zijn van het ad hoc karakter van veel jazzgroepen. Veel groepen zijn projectmatig of geen lang leven beschoren, de jazzmuzikanten hebben daarnaast nog andere verplichtingen of een solocarrière, kortom er is geen *band commitment*.

Het feit dat jazzgroepen vaak hun boekingen zelf doen, of in ieder geval geen groot, invloedrijk management of boekingskantoor achter zich hebben dat het hele verhaal in samenwerking met een promotiebureau en platenlabel in goede banen leidt, doet de zaak ook geen goed. Qua concertacquisitie en promotie wordt met losse flodders in het wilde weg geschoten, met andere woorden er wordt geen gedegen strategie uitgezet die op de lange termijn veel meer impact heeft.

Het doen van promotionele tours, zoals gebruikelijk in de pop, komt in de jazz nauwelijks voor. Waar veel popgroepen de eerste jaren van hun bestaan investeren in het eindeloos toeren en belangeloos (‘voor een kratje bier’) optreden met het doel om publiek op te bouwen, is in de jazzscene de investeringsinspanning op deze schaal eerder uitzondering dan regel. Enkele programmeurs vertellen dat zij bepaalde jazzgroepen wel als *support act* willen boeken. Ze vinden de groepen interessant, de kwaliteit goed genoeg, maar ze zijn niet overtuigd dat deze acts de zaal al op eigen kracht kunnen vullen. Het voorstel echter om tegen een laag gage c.q. een onkostenvergoeding in een ‘voorprogramma’ te spelen en zichzelf aan het publiek te presenteren, wordt door de jazzgroepen vervolgens niet aangegrepen.

Publieksopkomst

[10] www.bimpro.nl

[11] Het Nederlands Popmuziek Plan, in 1984 geïntroduceerd door het Nationaal Pop Instituut, is een zogenaamd tekortensysteem: het podium ontvangt subsidie als de gemaakte kosten hoger zijn dan de entreeopbrengsten in geval van concerten van opkomende en minder bekende Nederlandse bands. Het Nederlands Fonds voor Podiumkunsten[+] betaalt het podium dan een deel van het tekort tot een vastgesteld maximum. Het is momenteel onduidelijk in hoeverre het NPP gehandhaafd blijft onder de vleugels van het NFPK. www.nfpk.nl

© Muziek Centrum Nederland 2008

Ondanks dat poppodia hard trekken aan de promotie van jazzconcerten, blijven publieksaantallen achter. Dit houdt ongetwijfeld verband met het voorgaande. Met name de pionierende actieve podia kampen met tegenvallende bezoekersaantallen, zeker voor de pure jazz. Het jazzpubliek, publiek dat normaliter jazz beluistert op de jazzpodia of in een theater, maakt blijkbaar niet één-twee-drie de stap naar een poppodium. Ook is het nog maar de vraag of dat jazzpubliek niet al elders wordt voorzien in zijn behoefte. En dan is er het probleem waar jazzpodia zelf ook mee worstelen: jazz heeft geen jonge aanwas. Het creëren van jonge aanwas onder het jonge poppublieк is misschien een brug te ver: hun enthousiasme voor jazz lijkt momenteel (nog) niet veel verder te gaan dan populaire popjazz en crossover acts.

Zicht op aanbod
Er wordt weinig stevig (nieuw) jazzaanbod aangereikt. Meerdere programmeurs geven aan dat zij, zeker nu ze jazz-georiënteerd publiek opbouwen, vervolgens nauwelijks zicht hebben op wat er nog meer speelt in de jazz. Ze vragen om suggesties, om tips. Sommigen zijn geïnteresseerd in de *upcoming talents*, de grote sterren van morgen. Anderen zoeken naar een vervolg op wat nu geprogrammeerd staat, op de lijn die nu wordt uitgezet. Een programmeur geeft aan dat hij zijn jazzserie niet 'vol' krijgt, het aanbod is te mager of niet goed genoeg. Kortom: men wacht op nieuwe namen en op kwaliteit.

Enkele programmeurs willen (zicht op) acts die al 'gescreend' zijn, jazz met een kwaliteitsgarantie, jazz die zijn bestaansrecht als het ware al heeft bewezen. Bij nagenoeg geen van de poppodia is een jazzkenner in huis, jazz is (nog) een te marginaal onderdeel van de programmering om er een aparte jazzprogrammeur op te zetten. En de (pop)programmeurs zelf hebben gewoonweg geen tijd om uitgebreid te bestuderen wat er allemaal gaande is in de jazz.

Mogelijkheden
Zien de programmeurs naast deze knelpunten ook mogelijkheden voor jazz? Ligt dat antwoord verscholen in het aanpakken van de knelpunten of liggen er meer kansen in het verschiet?

Collectieve promotie
Het bundelen van krachten biedt uitkomst, wat aanbod én afname en collectieve promotie betreft, Meerdere programmeurs staan open voor een tour met verschillende jazzacts, in een package-deal: een gebruikelijke formule in de popsector waarin acts al naar gelang status worden ingedeeld als *support act(s)* of *headliner(s)*: de *headliner* trekt publiek, de *support act* presenteert zich. Publiek wordt opgebouwd. Neveneffect is dat aanbod ook onder de aandacht komt bij poppodia die in eerste instantie niet betrokken zullen zijn. De kunst wordt afgekeken bij de pioniers.

Creatief programmeren
Enkele programmeurs zien mogelijkheden binnen eigen handbereik. Zo kan men publiek van het ene genre in aanraking brengen met een ander genre en vice versa, voor zover dit niet al gebeurt. Een paar keer wordt de vergelijking gemaakt met de metal scene; ook een niche, zij het meer bewust van de eigen marktwaarde. Beide genres vragen een hoger instapniveau. Als de groepen goed bij elkaar gekozen worden, dan zou dat voor de liefhebbers van deze genres een interessante *double bill* kunnen zijn. Weer een andere programmeur prijst het conceptmatig programmeren: men moet jazz in een sterk concept neerzetten en daarmee publiek opbouwen.
Crossover
Popjazz en dance avonden lijken een gouden formule om jazz op de poppodia te krijgen. Een jazzact met genoeg popelementen, die op een 'popmanier' gepromoot wordt, kan een heel eind komen. En de mix van dj's en live artiesten, gegoten in een dance avond met jazz als rode draad, is een geslaagd concept binnen het uitgaanscircuit. De term 'concert' is dan eigenlijk niet meer van toepassing, het is een *club night* met jazz als thema.

Muziekschool en productiehuizen
De suggestie wordt aangedragen dat de muziekschool een belangrijke spilfunctie kan hebben in de aansluiting met het podiumcircuit. Ook de rol van productiehuizen kan van betekenis zijn in het 'opvoeden' van (jong) publiek, in het creëren van een vraag. De samenwerking met dergelijke instanties - veel poppodia werken al samen met productiehuizen - zou zich misschien (nog) meer kunnen richten op jazz. En zeker het lokale aanbod zou hierin meegenomen kunnen worden, aangezien dat doorgaans de aandacht van poppodia krijgt.

Financiering
Financiering van verschillende aspecten wordt geopperd als mogelijkheid om meer jazz op de poppodia te krijgen. Van het financieren van (de marketing van) projecten, series en tournees tot

© Muziek Centrum Nederland 2008

subsidies op gages. Alhoewel de zelfredzaamheid van de groepen eigenlijk het hoogst in het vaandel staat; een kwestie die door de Cultuurnota 2009-2013 sowieso onderwerp van gesprek is.

4.6 Toelichting inventarisatie

Sinds de jaren ’90 weten enkele crossover jazzgroepen en -artiesten zich al te profileren in de pophoek, denk aan New Cool Collective, Zuco 103 en Candy Dulfer. En vóór die tijd maakte crossover-koning Hans Dulfer de poppodia al onveilig.

De inventarisatie van jazzprogrammering van de vijftien poppodia laat ons nu het volgende zien: ervan uitgaande dat de podia gemiddeld 300 concerten per jaar aanbieden (tussen de 200 en 400, afhankelijk van de grootte en situering van het podium), dan behelst bijna 5% daarvan jazz acts in de breedste zin van het woord. Als we de internationale acts weglaten, daalt het aandeel tot 4%, bestaande uit ongeveer 1% (overwegend) pure jazz, 2,6% (overwegend) crossover jazz. Pop met jazzinvloeden scoort 0,4%. Deze categorie blijft verder buiten beschouwing.

Het meeste succes wordt geboekt in de crossover hoek. Met stip bovenaan de dance *(club) nights* van Wicked Jazz Sounds en DJ Maestro / Blue Note Trip. Beide acts zijn gelieerd aan een poppodium met een wekelijkse avond (DJ Maestro pas vanaf mei, vandaar lager aantal concerten) én verzorgen optredens elders in het land. Bij jazz in concertsetting voeren Wouter Hamel, Room Eleven en New Cool Collective de lijst aan. Zij speelden meer dan 10 keer het afgelopen seizoen. De pure jazzconcerten zijn (nog) mondjesmaat. De Konrad Koselleck Big Band prijkt bovenaan, vanwege de vaste avonden in ‘het eigen huis’. Hans Teeuwen, Jules Deelder, het Benjamin Herman Kwartet en de Ploctones kregen meer dan één concert voor mekaar.

Wat zeggen deze cijfers nog meer? We zien dat instrumentale jazz het vooralsnog moet afleggen tegen vocale en dansbare jazz, en de pure jazz tegen de crossover acts. Maar met Hans Teeuwen is wel weer een ambassadeur van de traditionele vocale jazz opgestaan. Het kwartet van Benjamin Herman en jazzgroep de Ploctones timmeren ook hard aan de weg. En dan resteren een heleboel ‘eentjes’, die bij elkaar toch staan voor tientallen jazz- en jazzgerelateerde concerten op deze vijftien poppodia alleen al. Als we de pure jazz in ogenschouw nemen, 44 concerten, dan is dat een aardige score: als de vergelijking met de theaters wordt gemaakt - eveneens een podium waar jazz wordt geprogrammeerd maar niet de *core-business* is - dan wordt op deze vijftien poppodia al bijna één derde bereikt ten opzichte van de 140 jazz dubbelconcerten in 40 theaters.[12]

Enige nuancering is op zijn plaats. Deze inventarisatie geeft geen indicatie van het absolute succes van een band op deze podia, immers de tournee van een groep loopt niet per se synchroon met het cultureel seizoen (september tot september). Daarnaast vertroebelen de groepen die een vaste avond hebben op een poppodium de cijfers ook enigszins, omdat zij het gemiddelde wel enorm omhoog brengen.

[12] www.jazzimpuls.nl

© Muziek Centrum Nederland 2008

5 Conclusie

Jazz 'vervaagt', net als andere muzieksoorten. Al decennia lang vermengt jazz zich met andere muziek, even goed als andere genres beïnvloed en geïnspireerd worden door jazz. We treffen jazzmuzikanten aan in popgroepen en popmuzikanten in jazzgroepen. Poptijdschriften coveren crossover jazz, popfestivals programmeren crossover jazz. Andersom komen in de twee Nederlandse jazzglossies, Jazzism en Jazz, regelmatig popartiesten onder de aandacht die aan jazz verwante muziek maken en het grootste indoor jazzfestival ter wereld, het North Sea Jazz Festival, heeft dergelijke artiesten ook op het programma staan. Arrow Jazz Radio idem dito.

Maar er is ook een harde kern van oorspronkelijke, pure jazz: jazz die onderwezen wordt op de conservatoria, jazz die geprogrammeerd wordt op jazzpodia zoals het Bimhuis en die te vinden is op North Sea Jazz en de vele andere jazzfestivals die Nederland kent, jazz die verkocht wordt in de jazzspeciaalzaken, jazz die beloond wordt met prestigieuze prijzen, jazz die gedraaid wordt op Radio 6, jazz die aangereikt wordt in één derde van de theaters, jazz die besproken wordt op tal van jazzsites en in meerdere jazztijdschriften, jazz die gearchiveerd wordt in het Muziek Informatie Centrum (het voormalige Nederlandse Jazz Archief) van Muziek Centrum Nederland, en jazz waar we regelmatig over kunnen lezen in de landelijke en regionale dagbladen.

Jazz is een genre geworden met twee uitersten: jazz is oubollig, maar ook actueel. Jazz is ontoegankelijk, maar ook verfrissend. Jazz is voor oude mensen, maar hip onder jongeren. Jazz is duur, maar jazzmuzikanten pakken bij jamsessies belangeloos hun instrument op. Jazz is voor de elite, maar het North Sea Jazz Festival bewijst het tegendeel. Jazz is arrogant, maar ook heel *open minded*.

Het Nederlandse jazzcircuit wordt ook begrensd door twee uitersten: op de conservatoria studeren vele, begenadigde, ambitieuze jazzmuzikanten af, terwijl het circuit van jazzpodia een krappe markt is. Jazzmuzikanten doen er goed aan zich te richten op podia met een breder profiel.

Zijn de poppodia een serieuze markt voor jazz in de volle breedte, van crossover tot pure jazz?

We kunnen allereerst constateren dat in een aantal gevallen jazz al langer op het popmenu staat. Met name de grote poppodia in de grotere steden hebben een jazztraditie. Hoe groter het podium, des te breder de programmering.[13] Liefhebbers van grote internationale jazzartiesten komen daar aan hun trekken, maar er is ook ruimte voor Nederlandse producties. Feit is dat de kleine zalen van deze grote podia vaak al te groot zijn (capaciteit van 400 man) voor kleinschalige programmering. En zoals programmeurs aangeven: "het moet wel ergens op slaan." Een kleinschalige act, met bijvoorbeeld 75 bezoekers in een zaal voor 400 man, slaat nergens op.

Crossover jazz

We zien dat een aantal crossover jazzacts met succes op de poppodia is beland en dat er een jazz-georiënteerd publiek wordt opgebouwd, een ontwikkeling die niet nieuw is, maar die wel een extra impuls heeft gekregen door de huidige successen van artiesten en groepen als Wouter Hamel, Room Eleven en New Cool Collective en de dance avonden van Wicked Jazz Sounds en DJ Maestro / Blue Note Trip. Deze acts, dus vocale en dansbare jazz crossovers, gedijen goed op de poppodia en vinden daar hun doelgroep.

Gemiddeld hebben Nederlandse crossover jazz acts een aandeel van 2,6% op de jaarprogrammering van de poppodia. In het kielzog van deze acts, staan nú nieuwe groepen voor de deur, die nú als popjazz gelabeld worden en voor wie de poppodia nú zeker een realistische markt zijn. En wie weet zullen sommige hun naam weten te vestigen. Maar de populariteit van het fenomeen popjazz is een tijdelijk verschijnsel. Het feit dat jazz hip is, dat jazz 'in de mode is' - een opvatting die door zo velen wordt gedeeld - impliceert de tijdelijkheid ervan.

Pure jazz

Naarmate het aanbod meer naar pure jazz neigt en men meer de zinnen zet op het traditionele jazzpubliek, laat jazz zich van zijn lastige kant zien. De nieuwbouw van poppodia, in sommige gevallen omgedoopt tot cultuurpodia, blijkt in veel, maar niet alle gevallen aanleiding te zijn voor bredere programmering. Maar het aantal (jonge) pionierende podia dat jazz in de volle breedte programmeert en een soort 'jazzclub' heeft willen neerzetten, komt bedrogen uit. De stap naar het poppodium is voor het jazzpubliek groter dan verwacht, hoe 'jazz' men de setting en communicatie ook aanbiedt. Wellicht is het aanbod te hoog gegrepen of is er jazzaanbod elders in de buurt, etc. Ook al lijken de omstandigheden ideaal, dan nog laat het publiek zich niet sturen.

[13] Het poppubliek anno 2004. Letty Ranshuysen, 2005

© Muziek Centrum Nederland 2008

Met cabaretier Hans Teeuwen is wel een nieuwe ambassadeur van de pure, traditionele vocale jazz opgestaan; zijn concerten op de poppodia zijn een succes. Maar ook instrumentale jazz blijft kanshebber dankzij Jules Deelder (Deelder Draait), het Benjamin Herman Kwartet en de Ploctones - de jazzgroep van Anton Goudsmit. Nota bene, Herman en Goudsmit hebben al een band met de poppodia vanwege hun succes met New Cool Collective.

Overwegend pure jazz representeert 1% van de jaarprogrammering. Het zou goed kunnen dat met de huidige succesvolle pure jazz acts, de drempel naar het poppodium lager wordt voor het jazzpubliek; of dat het genre, mede dankzij crossover acts, onder het poppublieк langzamerhand aanhang gaat vinden. Een ontwikkeling die afhangt van de welwillendheid en inspanningen van programmeurs en publiciteitsmedewerkers, maar niet in de laatste plaats van jazzgroepen zelf.

Jazzminded, popminded

Grofweg twee derde van de onderzoeksgroep is *jazzminded.* Bijna de helft van deze podia biedt jazz in de volle breedte aan en heeft zich hierbij laten adviseren. Alle vijftien podia doen zaken met en hebben vertrouwen in (slechts) twee vaste jazzboekers, Mojo/North Sea Jazz en Stroom. De *jazzminded* poppodia willen meer zicht op jazzaanbod. Bij gebrek aan expertise en tijd gaat de voorkeur naar acts die al gescreend zijn: het moet steengoed zijn en passen op een poppodium, qua *smoel*, qua *attitude*, qua ambitie. De deur staat dus open voor jazz, maar daarmee is nog geen succes gegarandeerd. We hebben ook te maken met twee culturen, waarbij men niet klakkeloos kan 'copy-pasten', men kan niet zomaar de groep uit het ene circuit plakken in het andere, ook al is er nog zoveel *goodwill*. De knelpunten die naar voren zijn gekomen op gebied van gagenormen, marketinginspanningen en de daaraan gerelateerde voor de pop onontbeerlijke publieksopbouw, zullen moeten worden aangepakt door de jazzacts die de popscene ambiëren, die *popminded* zijn.

Poppodia zijn genoodzaakt een bepaalde vraag te volgen. Een lege popzaal is uit den boze. Het is aan hen die de poppodia voor zich willen winnen om die vraag te creëren. Deze conclusie werd ook getrokken tijdens de paneldiscussie op het Congres van de VNPF. *Best practices* waarnaar werden verwezen zijn New Cool Collective, Zuco 103 en hun boekingskantoor Stroom, dat een geweldige schakel heeft gevormd tussen beide culturen. "Het is duidelijk dat de groep aan de bak moet (…) initiatieven die een (nieuwe) schakel kunnen vormen tussen de verschillende culturen zullen zeer waardevol kunnen zijn," zo werd de discussie eensgezind afgesloten.[14]

Toekomst

In 2007-2008 bestaat 3,6% van de programmering van vijftien poppodia uit Nederlandse jazzacts, waarvan 1% (overwegend) pure jazz. Als gehoor wordt gegeven aan de intentie van de meerderheid van de poppodia om meer met jazz te willen doen en door knelpunten en mogelijkheden aan te pakken, dan kan het bijna niet anders dan dat het percentage jazzconcerten op de poppodia verder zal toenemen, zeker zolang men kan meeliften op de golven van de 'hippe jazz'. Als er dan ook een betere aansluiting tussen beide culturen tot stand is gekomen, is een hoop bereikt. Maar pas als publiek is opgebouwd en jazzconcerten op de poppodia goed worden bezocht, alleen dan kan men spreken van poppodia als serieuze markt voor jazz. Of eigenlijk, jazz als serieus aanbod voor poppodia.

[14] Uit notulen paneldiscussie Jazz is not dead, it just smells funny…., VNPF, 2008

© Muziek Centrum Nederland 2008

6 Aanbevelingen

Succes van jazz op de poppodia laat zich niet afdwingen. Er bestaat ook geen 'jazzrecept' dat men op alle soorten podia kan loslaten. Maar het feit dat het gros van de poppodia openstaat voor meer jazz is een absolute prikkel om nieuwe kansen te creëren. Na de openbare paneldiscussies en brainstormbijeenkomsten in kleine kring, is het tijd om de daad bij het woord te voegen. Op basis van de resultaten van dit onderzoek, zou het volgende moeten worden ontwikkeld:

Zicht op aanbod
Een duidelijke behoefte vanuit de poppodia is het verkrijgen van meer zicht op het actuele jazzaanbod, van jonge *upcoming talents* tot groepen die al door een eerste 'kwalificatieronde' heen zijn gekomen.

- Een overzicht van het complete actuele Nederlandse jazzaanbod zou inzichtelijk(er) kunnen worden gemaakt. Wie zijn de actieve jazzgroepen van dit moment en wat doen ze? Men zou het overzicht kunnen aanvullen met nieuwsberichten, concertdata, cd releases, recensies, websites etc. In geval van een online versie zouden zoekfuncties, mp3s, podcasts, links etc. kunnen worden toegevoegd. Een dergelijk online overzicht bestaat al op www.jazzserver.nl, maar deze site is niet voldoende actueel en niet compleet; bovendien is het overzicht niet beperkt tot Nederlandse acts.
- Door middel van een selectie uit het actuele aanbod kan een eerste handreiking in gescreend aanbod worden gedaan, kwalitatief en interessant aanbod dat via de bestaande kanalen nog niet in het zicht van de popprogrammeurs is gekomen. Het is wenselijk dat de *sélectionneurs* zowel weten wat er in de jazz speelt en daarover een deskundig oordeel kunnen vellen, maar ook *feeling* met en ervaring hebben in de popsector om te beoordelen of een groep een kans maakt of niet.
- De popsector dient actiever geïnformeerd te worden door en betrokken te worden bij de jazzsector: zicht op (gescreend) aanbod wordt vergroot en een netwerk kan ontstaan. Denk aan jazzsectorbijeenkomsten en -presentatiemomenten, zoals de jaarlijkse Dag van de Nederlandse Jazz en de tweejaarlijkse Dutch Jazz Meeting. Maar ook omgekeerd, door jazz aan te dragen op vergelijkbare evenementen in de pop, zoals Noorderslag/Eurosonic.

Nieuwe schakels
Met uitzondering van een klein aantal vaste jazzboekers, ontbreken verdere (collectieve) schakels tussen de popprogrammeurs en jazzaanbieders.

- Vanuit de jazz moeten nieuwe schakels naar (onder andere!) de popsector worden aangemoedigd. Relaties en netwerken moeten worden opgebouwd, wat ook het zicht op aanbod weer zal vergroten. Jazzmuzikanten, -groepen en -vertegenwoordigers zullen al of niet gezamenlijk het initiatief hierin moeten nemen.

Ontwikkeling binnen de sector
Verdieping van de relatie en de bereidheid tot ontwikkeling is van belang om de aansluiting tussen aanbod en afname te versoepelen en de kans op positieve resultaten naar aanleiding daarvan te vergroten.

- De *popminded* jazzartiesten dienen een vertaalslag naar de popsector te maken om op de *jazzminded* poppodia voet aan de grond te krijgen. Op de eerder genoemde paneldiscussies ontbraken deze hoofdrolspelers. Een bijeenkomst van jazzmuzikanten (en eventueel popmuzikanten) en popprogrammeurs is de volgende stap om beide scenes nader tot elkaar te brengen.
- Jazzmuzikanten, -groepen en -vertegenwoordigers moeten zich bekwamen op het terrein van marketing en communicatie, disciplines die binnen de popsector als verplichte kost worden beschouwd. Instanties zoals Kunstenaars&CO en de Academie voor Podiumkunsten bieden dergelijk cursusaanbod.
- Voor popprogrammeurs die meer kennis willen opdoen over jazz(aanbod) en de marketing ervan, moet het aantrekkelijk(er) gemaakt worden om cursussen hierin te volgen. Zo biedt de Academie voor Podiumkunsten in samenwerking met Muziek Centrum Nederland de cursus 'Everything you always wanted to know about jazz (but were afraid to ask)' aan.[15]

- Dringende knelpunten aan het adres van de jazz, te weten gebrek aan marketing en

[15] www.academievoorpodiumkunsten.nl

© Muziek Centrum Nederland 2008

publieksopbouw ten opzichte van hoge gages - zaken die onlosmakelijk met elkaar verbonden zouden moeten zijn - zijn onderwerpen die uitnodigen tot verdere discussie en ontwikkeling. Een kwestie die overigens ook aansluit op de huidige cultuurpolitiek: het stimuleren van meer creatieve ondernemingsdrift, het 'de eigen broek ophouden'. Ook de conservatoria zouden in dit verhaal betrokken kunnen worden. In hoeverre ligt het op hun weg om bij volgende generaties jazztalent ondernemingsdrift en zelfredzaamheid op meer of andere manieren te ontwikkelen c.q. te prikkelen? Of blijft de toekomstige jazzmuzikant aangewezen op aanvullende cursussen op eigen initiatief?

Marktontwikkeling

Om onder het reguliere en wellicht jongere publiek van poppodia de 'vraag' naar jazzconcerten te vergroten c.q. te creëren, is het volgende mogelijk:

- Met collectieve promotie, zoals een jazz tour/package deal of een jazzpodium op popfestivals, kan rechtstreeks aan vraagontwikkeling worden gewerkt. Meerdere popprogrammeurs hebben hun belangstelling voor een tour uitgesproken.
- Ook buitenlandse jazz moet sterker worden gepositioneerd op de Nederlandse poppodia. Met alleen Nederlandse jazz doet men het potentiële publiek te kort. In het buitenland zijn (ook) baanbrekende, spannende jonge jazzgroepen actief, die qua energie en uitstraling bovendien niet onderdoen voor de collega's in de pop en daarmee uitstekend passen op een poppodium. Deze acts zullen een extra impuls geven aan de ontwikkeling van jazzprogrammering op de poppodia alsmede de opbouw van jonge aanwas.

Lokaal aanbod

De popprogrammeurs hebben over het algemeen behoorlijk zicht op het lokale muziekaanbod, groepen die vanwege de verbondenheid met de stad en de plaatselijke aanhang, een kans maken op een plek(je) in de programmering van het poppodium.

- Poppodia zouden meer gelegenheid kunnen bieden aan lokale jazzgroepen. Hiervoor zouden initiatieven in samenwerking met bijvoorbeeld de muziekscholen, conservatoria en eventueel productiehuizen kunnen worden ontwikkeld.

© Muziek Centrum Nederland 2008

Bijlage 1 Onderzoeksgroep

Groot (>1.000)
013, Tilburg (nieuwbouw)
programmeur: Joep Smeets

Melkweg, Amsterdam (verbouw/nieuwbouw)
programmeur: Edwin van Andel

Paard, Den Haag (verbouw/nieuwbouw)
programmeurs: Henk Koolen, Majel Blonden

Effenaar, Eindhoven (nieuwbouw)
programmeur: Robert Schaeffer

Middelgroot (400-1.000)
P60, Amstelveen (nieuwbouw)
programmeur: Helma Wiebrecht

Mezz, Breda (nieuwbouw)
programmeur: Marco Petersen

Tivoli/De Helling, Utrecht (nieuwbouw in 2011)
programmeur: Sytse Wils

W2, Den Bosch
programmeur: Ivo Cooymans

Gigant, Apeldoorn
Programmeur (hedendaags en jazz): Fleur Noordam

Burgerweeshuis, Deventer
programmeur: Albert Reinink

P3, Purmerend (nieuwbouw)
programmeur: Waldo Volmer

Patronaat, Haarlem (nieuwbouw)
programmeur: Joost Kamp

Sugar Factory, Amsterdam (verbouw/nieuwbouw)
programmeur: Jacek Rajewski. Ook bij gesprek aanwezig Manne van der Zee (Wicked Jazz Sounds) en Konrad Koselleck (Konrad Koselleck Big Band)

Klein (<400)
De Kelder, Amersfoort (nieuwbouw in 2009)
programmeur: Ide Koffeman

Perron 55, Venlo (nieuwbouw 2013?)
programmeur: Ernst Jan Hölscher

© Muziek Centrum Nederland 2008

Bijlage 2 Overige geïnterviewden/betrokkenen

Alexander Beets, saxofonist/impresario/muziekmarketingdeskundige/organisator Dag vd NL Jazz

Anton Goudsmit, gitarist (o.a.) New Cool Collective, Ploctones

Arjen Davidse, hoofd afd. pop Muziek Centrum Nederland

Berend Schans, directeur Vereniging van Nederlandse Poppodia en -Festivals

Friederike Darius, boeker Jazz Impuls

Hans Dulfer, saxofonist

Jan Willem Sligting, programmeur Paradiso

Maurits de Weert, A&R/promoter Supertracks/Challenge Records

Michelle Kuypers, boeker Mojo/North Sea Jazz

Michel Peek, projectleider Dag van de Nederlandse Jazz 2008

Nathalie van Veenendaal, management Stroom

© Muziek Centrum Nederland 2008

Bijlage 3 Paneldiscussies over jazzprogrammering op poppodia

Jazz op de poppodia, gouden formule?
Dag van de Nederlandse Jazz, 16 mei 2008

Panelleden:
Nathalie van Veenendaal (management Stroom)
Wouter Hamel (zanger)
Sophie Blussé (projectleider jazz Muziek Centrum Nederland)
Bert Dondorff (programmeur Luxor Live)
Jacco van Lanen (manager Room Eleven)
Ide Koffeman (programmeur De Kelder)
Waldo Volmer (programmeur P3)

Gespreksleider:
Berend Schans (directeur Vereniging van Nederlandse Poppodia en -Festivals)

Jazz is not dead, it just smells funny…
Congres van de Vereniging van Nederlandse Poppodia en -Festivals, 11 juni 2008

Panelleden:
Friederike Darius (boeker Jazz Impuls)
Maurits de Weert (A&R/promoter Supertracks/Challenge Records)
Maarten Meddens (toetsenist Monsieur Dubois, Dutch Nu Jazz Movement)
Sander Grande (boeker Mojo & North Sea Jazz)
Jan Willem Sligting (programmeur Paradiso)
Remco van Eijndhoven (boeker Stroom)

Gespreksleider:
Sophie Blussé (projectleider jazz Muziek Centrum Nederland)

© Muziek Centrum Nederland 2008

Bijlage 4 Inventarisatie jazzprogrammering (01-09-2007 t/m 01-09-2008)

	Absoluut		Percentage* (afgerond)
totaal aantal jazz(gerelateerde) concerten	**217**		5%
minus de internationale jazzacts (35)	**182**		4%
waarvan:			
(overwegend) pure jazz	44		1%
(overwegend) crossover jazz	120	(waarvan 68 dance)	2,6%
pop beïnvloed door jazz	18		0,4%

overwegend pure jazz (NL)

Konrad Koselleck Big Band**	10
Hans Teeuwen	3
Winterjazz (educatief)**	3
Benjamin Herman Kwartet	3
Jules Deelder Draait	2
Ploctones	2
Ab Baars Trio & Ken Vandermark	1
Cheerful Fruitflies	1
Dag vd NL Jazz***	1
Dash!	1
Dimami	1
Francien van Tuinen & Tripod	1
Gerard Kleijn Group	1
Handsome Harry Company	1
JZZZZZP ft Big Jay McNeely	1
Maurits Roes Trio	1
Paul Berner Band	1
Peter Beets	1
Rita Reys & Bas van Lier Trio	1
Sextet XT	1
Tineke Postma	1
Trio Bart van Lier, Ruud Ouwehand, Peter Nieuwerf	1
Trio Nuevo & Sandra Coelers	1
Young VIP's (Soo Cho en Bram Stadhouders)	1
Yuri Honing Wired Paradise	1
Zapp String Quartet	1
Zuid Nederlands Improvisatie Festival***	1

overwegend crossover (NL)

Wicked Jazz Sounds**	54
DJ Maestro / Blue Note Trip feat. various guests**	14
Wouter Hamel	13
Room Eleven	12
New Cool Collective	10
Candy Dulfer	4
Jan Akkerman	1
Zuco 103	2
Hans Dulfer	2
Dox Family Night***	2
Giovanca	1
Lavalu	1
Michiel Borstlap	1
Monsieur Dubois	1
Ms Dada	1
State of Monc	1

pop met jazzinvloeden (NL)

Alain Clark	10
Pete Philly & Perquisite	3
Bennie Sings	1
Beukorkest	1
Boris	1
C-mon & Kypski	1
Leona	1

* uitgaande van gem. 300 concerten per jaar, per podium
** vast optreden op één podium (wekelijks of maandelijks)
*** evenement

© Muziek Centrum Nederland 2008

Muziek Centrum
Nederland